LEERREDE

OVER

GODS HANDELWIJZE
MET VOLKEN, DIE HEM NIET EEREN,

NAAR

ROM. I: 28.

DOOR

H. E. VINKE,
HOOGLEERAAR TE UTRECHT.

TE UTRECHT,
BIJ J. G. VAN TERVEEN EN ZOON.
1848.

LEERREDE

OVER

GODS HANDELWIJZE

MET VOLKEN, DIE HEM NIET EEREN,

NAAR

ROM. I: 28,

DOOR

H. E. VINKE

HOOGLEERAAR TE UTRECHT.

TE UTRECHT, BIJ
J. G. VAN TERVEEN EN ZOON.
1848.

GEDRUKT BIJ E. J. GIEBEN.

De goede indruk, welken deze leerrede op de hoorders gemaakt heeft, de begeerte van sommigen, om haar nog eens te mogen lezen, en de hoop, dat hare uitgave welligt zal medewerken, om de zaak van Godsdienst en Christendom te bevorderen, hebben mij, die anders weinig genegen ben, om mijn predikwerk in het licht te zenden, doen besluiten haar ter drukpers over te geven. De Heer der Gemeente doe het strekken, om de goede gevoelens, welke door haar zijn opgewekt, te versterken, en alle vrienden van Godsdienst en Christendom naauwer met elkander te vereenigen!

UTRECHT,
den 13 December 1848.

V.

VOORZANG.

Ps. XXXIII: 7.

De groote Schepper aller dingen
Ziet, uit het ongenaakbaar licht,
Het gansch gedrag der stervelingen;
Niets is bedekt voor zijn gezigt.
Uit zijn vaste woning,
Daar Hij heerscht als koning,
Daar zijn lof, zijn eer
Klinkt door al de bogen,
Zien zijn godlijk' oogen
Op al 't menschdom neer.

VOORAFSPRAAK.

Het is een gewigtige tijd, dien wij beleven. Gelijk de golven der zee onophoudelijk elkander voortdringen, zoo volgt in onze dagen de eene groote gebeurtenis op de andere met eene snelheid, die ons verbaast en ontzet. Kan het anders, of ons hoofd en ons hart moet er van vervuld zijn? Wij grijpen met hooge belangstelling naar de dagbladen, die ons de nieuws-tijdingen mededeelen. Wij denken er aan bij

ons nederleggen en ons opstaan. Wij spreken er over met onze huisgenooten en onze vrienden, en de vragen rijzen bij ons op: wat mag toch de oorzaak zijn van dat woelen en woeden der volken? Van waar de dwaasheid en boosheid, die hen beheerschen? Hoe komt het, dat zij niet zien, hoe zij zich zelve en anderen in een' afgrond van ellende nederstorten? Die vragen mogen wij niet alleen opwerpen, maar wij moeten ze ook trachten te beantwoorden; want wij zijn menschen, toegerust met de vermogens, om na te denken over hetgeen er rondom ons gebeurt, en er lessen van levens-wijsheid voor ons uit af te leiden. Ja, wat meer zegt, wij zijn Christenen, en voelen ons als zoodanig gedrongen, om, naar het bevel van onzen Heer, de teekenen der tijden te onderscheiden, ten einde er stoffe uit te ontleenen ter verheerlijking van Hem en Zijnen Vader en er door opgewekt te worden ter behartiging van hetgeen tot onzen eeuwigen vrede dient. Ik wensch daarom deze ure van godsdienstige zamenkomst aan de beantwoording dier gewigtige vragen toe te wijden, en ik twijfel er niet aan, of gij zult mij, om het belang des onderwerps, met aandacht en toegenegenheid hooren. Verwacht echter niet, dat ik zal treden in eene ontvouwing van de tweede oorzaken der groote gebeurtenissen van onze dagen, en met staatkundige beschouwingen u zal bezig houden. Deze voegen niet in den mond van den dienaar van CHRISTUS, wanneer hij voor de Gemeente optreedt, om aan het eeuwige heil van onsterfelijke zielen te arbeiden: zij moeten ten allen tijde van deze plaats verwijderd blijven. Wij staan hier op een hooger, wij staan hier op het Gods-

dienstige, Christelijke standpunt. Van dat standpunt slaan wij de gebeurtenissen van onzen tijd gade, en met het geloof in het hart, dat er niets bij geval gebeurt, dat er een God is, die leeft en heerscht, dat Hij met wijze en heilige liefde het lot der Vorsten en volken bestuurt, gaan wij onderzoek doen niet naar de oorzaken, maar naar de ééne, ware hoofden grond-oorzaak van hetgeen er gebeurt in onze dagen, en de vraag beantwoorden, waarom de wijze, heilige, goede Bestuurder der wereld het gedoogt en beschikt. Komt! buigen wij ons voor dien wereld-Bestuurder eerbiedig neder; brengen wij Hem de hulde van onze aanbidding en dankzegging, en vragen wij Hem, in den naam Zijns Zoons, om Zijnen zegen.

TEKST

ROM. I: 28.

Gelijk het hun niet goed gedacht heeft, God in erkentenis te houden, zoo heeft God hen overgegeven in eenen verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen.

De Apostel PAULUS spreekt in den voorgelezen tekst van de wijze, op welke God met de Heiden-wereld handelde, en van de reden, om welke Hij alzoo met haar handelde. Gelijk het hun niet goed gedacht had, God in erkentenis te houden, zoo had God hen overgegeven in eenen verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen. Hij geeft ons derhalve hier eene uitnemend gepaste aanleiding, om na te denken ove

Gods handelwijze met volken, die Hem niet eeren; en ziet daar, Toehoorders! het gewigtige onderwerp, waarover ik tot u wensch te spreken. Ik acht het niet noodig er u nader toe in te leiden, of van het verband, waarin de tekstwoorden voorkomen, het eene en andere vooraf te zeggen, naardien ons dit straks van zelf voor den geest zal komen; maar treed terstond ter zake. Verleent mij derhalve uwe belangstellende aandacht, daar ik u, in het *eerste* deel mijner rede, Gods handelwijze met de volken, die Hem niet eeren, ga ontvouwen, om *ten tweede* u en mij zelven tot zulke gezindheden op te wekken, als overeenkomstig het behandelde onderwerp ons betamen.

I.

Komt en ziet dan Gods handelwijze met de volken, die Hem niet eeren, *eerst* in de Heidenen, van welke PAULUS in den tekst spreekt, en letten wij achtereenvolgens op de *oorzaak* van Gods handelwijze, op Zijne *handelwijze zelve*, en op het *doel*, waartoe Hij alzoo met hen handelde.

De *oorzaak* van Gods handelwijze met de Heidenen wijst de Apostel aan in deze woorden: *het heeft hun niet goed gedacht, God in erkentenis te houden,* eigenlijk: *zij hebben zich niet verwaardigd,* of, *zij hebben 't niet der moeite waardig geacht, God in erkentenis te houden;* en wat hij hiermede wil te kennen geven, blijkt ons uit de beschrijving, welke hij in het teksthoofddeel van hun gedrag omtrent God gegeven had. Van vs. 21—23 had hij van hen verklaard: *zij hebben Hem niet als God verheerlijkt, of gedankt, maar zijn verijdeld geworden in hunne overleggingen, en hun on-*

verstandig hart is verduisterd geworden. Zich uitgevende voor wijzen, zijn zij dwaas geworden, en hebben de heerlijkheid des onverderfelijken Gods veranderd in de gelijkenis eens beelds van een' verderfelijk mensch, en van gevogelte, en van viervoetige en kruipende (gedierten); en in vs. 25: *zij hebben de waarheid;* den waarachtigen God *veranderd in de leugen,* in valsche, ijdele Goden, *en het schepsel geëend en gediend boven den Schepper, die te prijzen is in eeuwigheid.* Wel waren er onder hen enkele Wijsgeeren, die zuiverdere en verhevenere begrippen van de Godheid hadden en voordroegen; maar de Apostel spreekt van de Heidenen in 't algemeen. Ja de meesten van hunne Wijsgeeren zelve redetwistten over de Godheid op zulk eene wijze, dat zij, te midden van hunne wijsheid, hunne dwaasheid openbaarden, en, schoon zij het bijgeloof des volks bespotteden, zoo namen ook zij echter aan de heerschende afgoderij deel, bevestigden ze alzoo door hun gedrag, en deden niets, om ze bij de menigte tegen te gaan en uit te roeijen. PAULUS heeft dus den *godsdienstigen* toestand der Heiden-wereld met geene te donkere kleuren, maar naar waarheid geteekend. Wat hij schrijft, dat gold niet alleen van de onbeschaafdste, maar ook van de meest beschaafde volken, maar ook van de Grieken en Romeinen, en hij mogt zich verzekerd houden, dat de Christenen te Rome, aan wien hij dezen brief rigtte, bij hetgeen zij zelve in de wijd beroemde wereld-stad, met hunne oogen aanschouwden, hunne toestemming hem niet zouden weigeren. Men had eene menigte van Goden en Godinnen, voor welke men tempels en altaren had opgerigt. Men stelde zich hen voor, zoo al

niet bij voorkeur onder de gedaante van viervoetige en kruipende dieren en van gevogelte, gelijk de minder beschaafde volken deden, dan toch onder de gelijkenis van verderfelijke menschen, schreef hun allerlei menschelijke, zelfs de verkeerdste en laagste neigingen, aandoeningen, gezindheden en handelingen toe, en bragt aan die gewaande, niet vereerenswaardige Goden en Godinnen de hulde der aanbidding, offers en smeekingen. Zóó eerde en diende men het schepsel boven den Schepper, die te prijzen is in eeuwigheid. Zóó hield men God niet in erkentenis. En dit was de oorzaak, waarom God met hen handelde, gelijk de Apostel in den tekst opgeeft.

Wij gaan op die *handelwijze zelve* onze aandacht vestigen. PAULUS zegt: gelijk zij zich niet verwaardigd hebben, God in erkentenis te houden, *zoo heeft God hen overgegeven in eenen verkeerden*, liever, in eenen *onwaardigen zin*, (want het woord slaat treffend terug op het voorgaande: zich niet *verwaardigd* hebben), *om te doen dingen, die niet betamen*, die schandelijk zijn. Welke dingen hij bedoelt, had hij reeds in vs. 24, 26, 27 te kennen gegeven; maar nog eens en uitvoeriger wijst hij het aan in hetgeen den tekst volgt, waar hij hen, van wie hij spreekt, beschrijft als *vervuld met alle ongeregtigheid, hoererij, boosheid, gierigheid, kwaadheid, vol van nijdigheid, moord, twist, bedrog, kwaadaardigheid, oorblazers, achterklappers, haters Gods, smaders, hoovaardigen, laatdunkenden, uitvinders van kwade dingen, den ouderen ongehoorzaam, onverstandigen, verbondbrekers, zonder natuurlijke liefde, onverzoenlijken, onbarmhartigen, welke, daar zij het regt Gods weten,* [(*namelijk*), *dat degenen, die zulke dingen doen, des*

doods waardig zijn] *niet alleen dezelve doen, maar ook mede een welgevallen hebben in degenen, die ze doen.* En dat hij ook hier den *zedelijken* toestand der toenmalige Heiden-wereld met geene te zwarte kleuren, maar naar waarheid heeft geteekend, blijkt uit onderscheidene getuigenissen van ongewijde schrijvers, welke in, of omstreeks zijnen tijd geleefd hebben. Aan dien onwaardigen zin nu, om zulke dingen te doen, *heeft God*, zegt de Apostel, *hen overgegeven.* Hij had ook kunnen zeggen: die schandelijke dingen vloeiden van zelf uit hun vergeten en onteeren van God voort; hunne verregaande zedeloosheid was een noodwendig gevolg van hunne ongodsdienstigheid en afgoderij, en hij zou ook dan eene waarheid gezegd hebben; want waar God wordt vergeten, daar wordt ook de deugd vergeten; waar God niet gevreesd en gediend wordt, daar eert men zich zelven; daar mist men den noodigen drang en lust en moed en kracht, om te doen de dingen, die betamen; daar viert men bot aan allerlei zinnelijke en zondige genietingen; daar worden alle banden der zedelijkheid, van regt en orde en pligt losgescheurd en afgeworpen. Maar PAULUS plaatst zich op een hooger, dat is, op het Godsdienstige standpunt. God is en blijft bij hem onder alles de Bestuurder der wereld, de Heer en Opvoeder ook van Zijne afvallige menschen-kinderen, en de groote wet, die Hij in Zijn rijk heeft gegeven, volgens welke ongodsdienstigheid de noodzakelijke bron van zedeloosheid is, denkt de Apostel zich wel onderscheiden, maar niet afgescheiden van den Wetgever, die haar gegeven heeft en handhaaft. Van hier, dat hij schrijft, niet, dat de Heidenen, ten gevolge van hun verge-

ten en verlaten van God, zich overgegeven hebben; maar, dat God hen overgegeven heeft in een' onwaardigen zin, om te doen dingen, die niet betamen. Hij wil dan ook met dit overgeven niet slechts te kennen geven, dat God toeliet, dat zij zich overgaven, maar dat God het alzoo beschikte. God is bij hem geen lijdelijk aanschouwer van de ongodsdienstigheid en de afgoderij zijner menschen-kinderen, maar blijft ook daarbij werkzaam. Hij gedoogt niet slechts dat zij, die hem onteeren, zich aan allerlei boosheid overgeven; maar Hij beschikt het zoo; Hij geeft er hen aan over, en doet hen in den verkeerden zin, aan welken Hij hen overgeeft, de rampzalige gevolgen van hun verlaten van Hem, Zijn heilig ongenoegen, Zijne geduchte straf ondervinden. Hij handelt dus met hen, gelijk een vader of opvoeder, die na zijne goedheid jegens zijn' weerbarstigen zoon of kweekeling uitgeput en op allerlei wijze getracht te hebben, hem door liefdekoorden tot zich te trekken, hem nu met opzet aan zijne boosheid overgeeft en de bittere vrucht van zijn wangedrag doet smaken. Dat de Apostel toch de ongodsdienstigheid en zedeloosheid der Heidenen, hun verlaten van God en Zijn overgeven van hen aan eenen verkeerden zin in zulk een onafscheidelijk verband plaatst, en dit overgeven uit het gezegde oogpunt wil beschouwd hebben, blijkt niet alleen uit den tekst, maar ook en vooral uit het 24e en 26e vers van dit hoofddeel. In het 24e vs. toch zegt hij uitdrukkelijk: DAAROM, omdat zij de heerlijkheid Gods veranderd hebben in de gelijkenis eens beelds van een verderfelijk mensch, DAAROM *heeft God hen ook overgegeven in de begeerlijkheden*

hunner harten, en wederom in vs. 26: HIEROM, omdat zij het schepsel geëerd en gediend hebben boven den Schepper, HIEROM *heeft God hen overgegeven tot oneerbare bewegingen.* Wij mogen en moeten derhalve 's Apostels uitspraak in onzen tekst dus opvatten, als of hij geschreven had: *gelijk zij het niet der moeite waardig geacht hebben, God in erkentenis te houden, zoo,* EN DAAROM *heeft God hen overgegeven in eenen verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen.* — En die handelwijze Gods was billijk, die straf regtvaardig. De Apostel geeft dit te kennen, door in onzen tekst te schrijven: zij hebben zich niet *verwaardigd*, zij hebben het niet *der moeite waardig* geacht, God in erkentenis te houden; want hierdoor wordt hun verachten van God, van Zijne kennis en Zijne dienst, en hunne schuld aangeduid; maar hij had het vooral aangewezen van vs. 18—20, schrijvende: *de toorn Gods wordt geopenbaard van den hemel over alle goddeloosheid en ongeregtigheid der menschen, (als) die de waarheid in ongeregtigheid te onderhouden. Overmits hetgeen van God kennelijk is, in hen openbaar is; want God heeft het hun geopenbaard, want Zijne onzienlijke dingen, beide Zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid, worden, van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn.* Ook voor hen prijkte Gods heerlijke schepping; ook voor hen schenen zon en maan, en flonkerden de sterren aan den hemel; ook aan hen vertelden de hemelen Gods eer en het uitspansel Zijner handen werk. Uit dat werk hadden zij kunnen en moeten besluiten tot den Werkmeester, en Gode waardige denkbeelden van de Godheid moeten afleiden. Maar zij gaven er geen

acht op; zij dachten er niet over na; zij achtten het niet der moeite waardig, God in erkentenis te houden, en eerden en dienden het schepsel boven den Schepper. *Daarom* heeft God hen overgegeven in eenen verkeerden zin om te doen dingen, die niet betamen. Die handelwijze was billijk, die straf regtvaardig. Maar die handelwijze was tevens den Vader der menschen, den grooten Opvoeder van ons geslacht waardig; die straf was tevens weldadig.

En ziet daar ons gekomen tot het *doel*, waartoe God alzoo met hen handelde. De Apostel wijst ons dat doel wel niet aan in onzen tekst; maar wij kennen het uit den geheelen inhoud van het Evangelie, en wij kunnen het ook opmaken uit het oogmerk, waartoe PAULUS zelf den treurigen, godsdienstigen en zedelijken toestand der Heidenen, in ons tekst-hoofddeel ontvouwt. Hij teekent dien toestand niet alleen om te doen zien, welk eene dringende behoefte zij hadden aan de regtvaardigheid Gods, die in het Evangelie van CHRISTUS geopenbaard werd; maar ook om hen, door de ontdekking van dien treurigen toestand, voor de regte waardering van die regtvaardigheid vatbaar te maken, en tot het aannemen van die regtvaardigheid te bewegen. God gaf hen dus, naar zijn regtvaardig oordeel, over in een' onwaardigen zin, om te doen dingen, die niet betamen; maar niet om hen in dien zin te laten, niet om hen weg te doen zinken in het eeuwige verderf. Neen! Hij heeft geen' lust in den dood des goddeloozen, maar daarin heeft Hij lust, dat de goddelooze zich bekeere van zijnen weg en leve [1]). Hij bleef ook

1) Zie Ezech. XXXIII: 11.

nu hun Vader, die niets vuriger wenschte, dan hen tot Zich en Zijne dienst terug te brengen. Terwijl Hij hen overgaf aan dien verkeerden zin, liet Hij zich niet onbetuigd, goed doende van den hemel, hun regen en vruchtbare tijden gevende, vervullende hunne harten met spijze en vrolijkheid [1]); ja, toen zij nog zondaars en vijanden waren, stierf CHRISTUS ook voor hen aan het kruis, en bevestigde God zijne liefde jegens hen [2]). Het was, om hen de rampzalige gevolgen van hun vergeten en onteeren van Hem te doen gevoelen; het was om verlangen naar verlossing bij hen op te wekken; het was om hen vatbaar te maken voor de aanneming van Zijne genade in den Zoon Zijner liefde; het was om hen in CHRISTUS met zich te verzoenen, tot zich terug te brengen en aan Zijne zalige dienst hen voor eeuwig te verbinden, dat Hij aan dien verkeerden zin hen overgaf. Dit was het laatste en eenige middel, dat Hij tot hunne behoudenis konde aanwenden. Zóó is Gods handelwijze met volken, die Hem niet eeren.

Wij zien het niet minder duidelijk in *Israël*, dan in de Heidenen; maar de tijd zou mij ontbreken, om van onze dagen te spreken, indien ik dit even uitvoerig wilde aanwijzen. Ik konde u anders ook hier bij de *oorzaak* van Gods handelwijze met Zijn oude volk, bij Zijne *handelwijze zelve*, en bij haar *doel* bepalen. Ik konde de gansche geschiedenis van dat volk met u doorloopen, en in vele proeven u doen zien, hoe God handelt, en waartoe Hij alzoo handelt

---

1) Zie Hand. XIV: 17. 2) Zie Rom. V: 8.

met volken, die Hem niet in erkentenis houden. Maar gij zelve herinnert u die proeven gemakkelijk; en ik vestig, om tijd te winnen voor hetgeen ik moet zeggen van onze dagen, bij welke wij het meeste belang hebben, uwe aandacht alleen op hunne *verwerping van den* CHRISTUS.

Wij kunnen die verwerping, overeenkomstig ons tegenwoordig doel, uit twee oogpunten beschouwen, namelijk *vooreerst* als gevolg van het niet in erkentenis houden van God, en *ten tweede* als een niet in erkentenis houden van God zelf. Het eene zoowel als het andere strekt ter bevestiging van hetgeen wij u wenschen te doen aanschouwen.

Wij kunnen die verwerping, zeide ik, beschouwen als gevolg van het niet in erkentenis houden van God; want wat was bij Israël de oorzaak, dat zij den CHRISTUS Gods niet aannamen? Openbaarde Hij zich niet duidelijk genoeg als dengene, van wien MOZES en de Profeten geschreven hadden? Maar wat was dan de reden, dat allen, die God vreesden, Hem terstond voor den CHRISTUS erkenden, en naar mate zij Hem meer leerden kennen, des te meer in hun geloof aan Hem bevestigd werden? Ging hij het land niet door goeddoende en leerende? Getuigden niet Zijne werken, dat de Vader Hem gezonden had? En was het niet duidelijk genoeg uit Zijne verklaringen aangaande zich zelven op te maken, voor wien Hij zich hield, en voor wien Hij wilde gehouden zijn? Neen! de oorzaak was bij hen daarin gelegen, dat zij God niet in erkentenis hielden. Zij maakten zich wel niet, gelijk hunne vaderen, aan afgoderij en beel-

dendienst schuldig; zij bragten wel hunne offers te *Jeruzalem* aan den eenigen waarachtigen God; maar zij kenden Hem niet, gelijk zij Hem hadden kunnen en moeten kennen; zij vormden zich van Hem en van Zijne dienst geheel verkeerde denkbeelden; zij aanbaden Hem niet in geest en waarheid; zij hadden de eer bij menschen meer lief, dan de eer bij God; zij werkten slechts om de spijs, die vergaat; zij hoopten op eenen CHRISTUS, die hun eer en voordeel zou aanbrengen, en zij maakten het huis van JEHOVA tot een huis van koophandel. Daarom gaf God hen over in een' onwaardigen zin, om te doen dingen, die niet betamen, om het afschuwelijkste wanbedrijf te plegen, dat er kon begaan worden, om den CHRISTUS Gods, den beloofde aan de vaderen, de verwachting van Israël te nagelen aan een kruis. Hij liet dat niet alleen toe, maar Hij beschikte het; Hij gaf hen over aan die dwaasheid en boosheid; het was naar Zijnen raad, dat het gebeurde. En waartoe? Niet, om dien CHRISTUS nutteloos voor hen te maken, maar om Hem ook hun voor te stellen tot eene verzoening hunner zonden; niet om hen te verderven, maar om hen te behouden, om hen te brengen tot bewustheid van hunne schuld, om het steunen op eigene geregtigheid hun te ontnemen, om met een verslagen hart hen verlegen te doen vragen: »wat moeten wij doen?" om hen vatbaar te maken voor de omhelzing en het genot van Zijne genade, om hen aan Zich en aan Zijne dienst in opregtheid te verbinden, en alzoo waarlijk zalig te maken.

Doch die verwerping van den CHRISTUS was ook

een niet in erkentenis houden van God zelf; want God had Hem gezonden en bezegeld 1). In hem ver wierp men God zelven. Daarom gaf God hen over in een' onwaardigen zin, om te doen dingen die niet betamen, en deed Hij hen de rampzalige gevolgen van hun afschuwelijk wanbedrijf, deed Hij hen Zijn' toorn, Zijn heilig ongenoegen, Zijne geduchte straf, om de verwerping van Zijnen Zoon, ondervinden. Getuige het de beschrijving, die PAULUS geeft van den zedeloozen toestand der Joden, in het 2de hoofdstuk van onzen brief! Getuige het de geheele verwoesting van *Jeruzalem* en den tempel! Getuigen het de verstrooijing van *Israël* over de aarde en de geschiedenis van hunne lotgevallen tot op dezen dag! — Maar waartoe gaf Hij hen aan dien verkeerden zin en dien rampzaligen toestand over? Was en is 't om er hen in te laten en hen voor altijd te verderven? Neen! de Apostel vraagt in het XIde hoofdstuk van dezen brief: *heeft God zijn volk verstooten?* En hij antwoordt: *dat zij verre. God heeft zijn volk niet verstooten, hetwelk Hij te voren gekend heeft,* en, na deze waarheid bevestigd en ontwikkeld te hebben, zegt hij, bezield door den Geest van God, met volle overtuiging en in blijde verrukking: *ik wil niet, broeders! dat deze verborgenheid u onbekend zij, dat de verharding voor een deel over Israël gekomen is, tot dat de volheid der Heidenen zal ingegaan zijn, en alzoo zal geheel Israël zalig worden. — Want God heeft allen onder de ongehoorzaamheid besloten, opdat Hij allen zoude barmhartig zijn. O diepte des rijkdoms beide der wijsheid en der*

1) Z. Joh. VI: 27. X: 36.

kennis Gods! hoe ondoorzoekelijk zijn Zijne oordeelen, en (hoe) onnaspeurlijk Zijne wegen! — Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in eeuwigheid! Komt! brengen wij Hem de eer, en wekken wij er elkander toe op, door te zingen van

Ps. LXVI: 2.

Al 't aardrijk smeek' U, neêrgebogen;
Het heff' de schoonste psalmen aan,
Gezangen, die Uw' naam verhoogen,
De glorie van Uw wonderdaên.
Komt allen, ziet Gods wijze wegen;
Wat is Zijn werking hoog geducht,
Het zij Hij 't menschdom met zijn' zegen
Bezoekt, of met Zijn strenge tucht!

Wij hebben Gods handelwijze met volken, die Hem niet eeren, in de *Heidenen*, en in *Israël* gadegeslagen, en zijn gekomen tot de gewigtige dagen, die wij beleven.

Toehoorders! God heeft de volken van *Europa* overgegeven in eenen verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen. Dat er zulke dingen geschied zijn en nog geschieden, behoef ik wel niet breedvoerig aan te wijzen. Daar is een geest, die uit den booze is, in duizenden gevaren. Aan onderscheidene oorden hebben zich vereenigingen gevormd, wier verderfelijke grondbeginselen ons eene kille huivering aanjagen. Wetten en regten zijn met voeten getreden; Vorsten onttroond, of gedwongen, voor den wil eener woeste en woedende menigte zich te buigen. Zelfs hij, die door de zijnen wordt gehouden voor

het Opperhoofd der Kerk en den Stedehouder van CHRISTUS op aarde, is door hen niet ontzien geworden. Alle banden der maatschappij zijn losgemaakt. Afschuwelijke sluipmoorden zijn er gepleegd en met uitbundige, helsche vreugde toegejuicht, en de zedeloosheid is aan vele plaatsen tot zulk eene hoogte gestegen, dat wij de zwarte teekening, welke PAULUS in het teksthoofddeel van den zedelijken toestand der Heiden-wereld gegeven heeft, bijna geheel op onderscheidene volken van *Europa* kunnen toepassen. Van *Europa?* Ach! ons hart bloedt bij die gedachte, en tranen ontrollen aan onze oogen. Van *Europa?* bestraald door het licht van het Evangelie, welks volken Christen-volken heeten? Waar is de krachtvolle werking van het gezegende Christendom? Wat moeten de Heidenen en Muhammedanen, die het vernemen, er van denken en zeggen? Geldt niet van het Christelijke *Europa*, wat PAULUS, naar hoofdstuk II. vs. 24 van dezen brief, tot de Joden zeide: *de naam van God*, wij voegen er bij, en de naam van CHRISTUS *wordt om uwentwille gelasterd onder de Heidenen?* — Maar heeft dan de CHRISTUS Zijne heerschappij nedergelegd? Zet Hij Zijn werk als Zaligmaker, niet meer voort? Regeert de Vader niet meer door Hem alle dingen? Is God niet meer liefde? Heeft Hij niet langer in menschen welbehagen? Waarom gedoogt Hij die gruwelen? Toehoorders! God heeft de volken van *Europa* overgegeven in een' verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen. Wij zouden ook kunnen zeggen: die verregaande zedeloosheid is een noodwendig gevolg van de verregaande ongodsdienstigheid, die al meer en meer is toegenomen. Maar wij plaatsen

ons met PAULUS op een hooger, op het eenige ware, Godsdienstige standpunt; wij zeggen met hem: God heeft hen overgegeven, om te doen dingen, die niet betamen; want wij gelooven en weten, dat er niets bij geval gebeurt, dat alles onder Gods bestuur staat, dat Hij ook de kwade daden der menschen regelt, en wij bedoelen, even als de Apostel er mede, niet alleen dat God het toelaat, maar ook dat Hij het alzoo beschikt, overeenkomstig de eeuwige zeden-wet, die Hij aan Zijn rijk heeft gegeven. Wij zien er eene openbaring in van Zijn' toorn, van Zijn heilig ongenoegen over alle goddeloosheid en ongeregtigheid der menschen, als die de waarheid in ongeregtigheid te onderhouden.

Wat de Apostel van de Heidenen verklaart, dat geldt helaas! van de volken van *Europa* in 't algemeen: zij hebben God, wij voegen er bij, en CHRISTUS den Heer niet in erkentenis gehouden. Dat is de eerste, dat de ware, dat de hoofd- en grond-oorzaak, waarom God hen heeft overgegeven in een' verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen. Wij moeten de reden van het woelen en woeden der volken niet in verouderde wetten en verkeerde instellingen, niet in de dwaze regering der Vorsten, niet in de algemeene verarming en dergelijken zoeken. Dat zijn, voor zoover zij hier in aanmerking kunnen komen, slechts tweede oorzaken, welke daar, waar het Christendom zijne kracht uitoefent, worden voorgekomen, of weggenomen. De eerste, de ware, de hoofd- en grond-oorzaak ligt hierin, dat men God en CHRISTUS niet in erkentenis heeft gehouden. Zal ik u in bijzonderheden aanwijzen, hoe ver het te de-

zen aanzien was en is gekomen? Wat zijn Godsdienst en Christendom te *Rome*, het zoogenaamde middelpunt der Christelijke Kerk, anders dan ijdele vertooningen? Wat heeft het zoogenaamde Opperhoofd der kerk, sedert zijne komst op zijnen troon, anders gedaan, dan de vrijheids-zucht te believen van hen, door wie hij nu miskend wordt? Wat heeft hij gedaan voor de Kerk? Wat tot herstelling van Godsdienst en Christendom? Heeft hij niet de voetstappen van zijne voorgangers gedrukt, en de verspreiding van Gods Woord, van dat Evangelie, hetwelk eene kracht van God is tot zaligheid voor den geloovige, even als zij, zelfs veroordeeld en tegengewerkt? Getuigt men niet eenparig, dat de zoogenaamde zetel der beschaving, dat het ongelukkige *Parijs* schier eene heidensche stad is geworden? En wat zal ik zeggen van de landen, waar de wieg en de bakermat der gezegende kerk-hervorming stonden, waar een ZWINGLI, CALVIJN en LUTHER geleefd en gewerkt hebben? Heeft men niet in *Zwitserland* getrouwe Herders en Leeraars van hunne dienst ontzet, en mannen geroepen tot de vorming van aanstaande dienaars van God en CHRISTUS, die in God noch CHRISTUS gelooven, die een Al-godendom prediken, het Christendom voor eene fabel verklaren, en de onsterfelijkheid der ziel loochenen? En hebben niet achtbare mannen in eene vergadering, onlangs te *Wittenberg* gehouden, de droevigste klagten over den afval van het geloof in *Duitschland* aangeheven [1])? Neen! het is in de Protestant-

1) Zie *Die evangelische Conferenz in Wittenberg vom* 21 *bis* 23 *September* 1848, *von Dr.* J. A. DORNER, in *Monatsschrift für die evangel.*

sche Kerk over het geheel niet beter gesteld, dan in de Roomsche Kerk. Wijsgeeren en Godgeleerden hebben zich vereenigd, om Godsdienst en Christendom te bestrijden en van de aarde te verbannen. Men heeft het ééne boek na het andere uit den Bijbel weggeworpen, den Schepper met Zijne schepselen vereenzelvigd, den eeniggeboren' Zoon des Vaders tot een gewoon mensch vernederd, de geschiedenis van Zijn leven hier op aarde voor het grootste deel voor verdicht verklaard, Zijne onzondigheid zelfs geloochend, PAULUS boven CHRISTUS verheven, vergelding en eeuwig leven weggeredeneerd, en, door deze denkbeelden onder het volk te brengen, bij duizenden het geloof vernietigd, het Christelijke leven doen wegkwijnen en de kerken ontledigd. Ziet *dat* is de ware oorzaak van het woelen en woeden der volken. Daarom, *daarom* heeft God hen overgegeven in een' verkeerden zin om te doen dingen, die niet betamen.

Maar waartoe heeft Hij hen aan dien verkeerden zin overgegeven? Wat is zijn *doel* met deze Zijne handelwijze? Wil Hij hen voor altijd in dien zin laten blijven? Wil Hij hen verderven? Neen! wij hebben het tegendeel aanschouwd in Zijne handelwijze met *Israël* en met de *Heidenen;* en Hij is dezelfde, dezelfde in heiligheid en regtvaardigheid, ja maar ook dezelfde in liefde en genade. Het is, om de volken van *Europa* te doen gevoelen, welke de rampzalige gevolgen zijn van het verloochenen van God en CHRISTUS; het

---

Kirche der Rheinprovinz und Westphalens, herausgeg. von Dr. C. F. KLING, enz. Nov. 1848. s. 244, 254, 255.

is om hen te doen inzien, dat er geen ware wijsheid en geen ware vrijheid is buiten CHRISTUS; het is om hen wederom behoefte te doen gevoelen aan het Evangelie, om hen vatbaar te maken voor de vernieuwde, krachtvolle prediking, welke LUTHER in *Duitschland* deed hooren: *wij worden om niet geregtvaardigd, uit Gods genade, door de verlossing, die in* CHRISTUS JEZUS *is* [1]) en een nieuw leven des geloofs en des geestes te wekken. Wij zien er met hooge vreugde reeds de beginselen van. Wij gevoelen ze dankbaar in ons zelven, en nemen ze met ongeveinsde blijdschap waar in anderen. Ik heb hier het oog onder anderen op de belangrijke zamenkomst, van welke ik zoo even gewaagde. Meer dan vijfhonderd achtbare mannen, en onder deze eenige van *Duitschland's* beroemdste Godgeleerden hebben zich onlangs tot één Christelijk bondgenootschap vereenigd, om het heerschende ongeloof te bestrijden en het schier verstorven geestelijke leven, onder Gods zegen, weder op te wekken, en, staande op het graf van LUTHER, hebben zij de vraag: »zijn wij hier te zamen ge»weest als dezulken, die op de vraag, welke de Heer »aan zijne discipelen deed, toen velen Hem verlieten, »ook in dezen tijd van afval, van harte met PETRUS »willen belijden: Heer! tot wien zullen wij henen »gaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens. »En wij hebben geloofd en bekend, dat Gij zijt de »CHRISTUS, de Zoon des levenden Gods? En is er een »verbond des harten in CHRISTUS JEZUS, onzen eenigen »Heiland, in deze dagen onder ons gesloten gewor-

1) Rom. III: 24.

»den?" met een luid en plegtig *ja* beantwoord [1]). Ziet dat zijn beginselen van het nieuwe geestelijke leven, dat God wekt in onze dagen; dat is aanvankelijke vrucht van Zijn overgeven van de volken aan een' verkeerden zin om te doen dingen, die niet betamen; dat geeft hope voor de toekomst, en doet ons met PAULUS in dankbare aanbidding uitroepen: *O diepte des rijksdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods! Hoe ondoorzoekelijk zijn Zijne oordeelen, en (hoe) onnaspeurlijk zijne wegen! Hem zij de heerlijkheid in eeuwigheid.*

II.

Maar zoo treurig als gij daar den godsdienstigen en zedelijken toestand van andere volken hebt geteekend, zegt zeker deze en die uwer, is het dan toch nog niet onder ons.

Ik stem het u gaarne toe, Geliefden! en wensch u en mij zelven daarom ten slotte in de *eerste* plaats tot *warme dankbaarheid* aan God op te wekken. Ja, daar is onder ons nog veel goeds. Daar is nog geloof en liefde. Daar zijn nog niet weinigen van verschillende rigtingen en onderscheidene kerkgenootschappen, die God in geest en in waarheid dienen, den Heer JEZUS CHRISTUS, als hunnen eenigen en volkomen Zaligmaker erkennen, Hem van harte liefhebben, op Hem vertrouwen en naar Zijn Evangelie trachten te leven. Dat Evangelie wordt nog onder ons met getrouwheid gepredikt. Onze kerken staan nog niet ledig. De dood des Heeren wordt nog door velen

---

1) Zie het b. a. *Monatsschr.* s. 262.

aan Zijn avondmaal verkondigd; de Godsdienstige opvoeding nog door velen behartigd; de huisselijke Godsdienst nog niet algemeen verwaarloosd, de dag des Heeren nog niet algemeen ontheiligd. Wij kennen nog niet die verregaande ligtzinnigheid en die schromelijke verbastering van zeden, welke elders heerschen, en het zaad des ongeloofs kan, onze ervaring heeft het ons tot onze blijdschap geleerd, in den vaderlandschen grond nog geene diepe wortelen schieten. Merken wij dat op! Erkennen wij het met warme dankbaarheid, en roemen wij daarbij niet in ons zelven, maar in de genade Gods, die ons, boven velen, bewaart bij het bezit en genot der geestelijke zegeningen, met welke Hij ons gezegend heeft in den Geliefde!

Dat roemen in ons zelven zou ons te minder voegen, omdat ook wij niet weinig stoffe hebben, om ons *diep* voor God te *verootmoedigen.* Of wordt er ook onder ons niet vele ongodsdienstigheid en zedeloosheid gevonden? Zijn er geene ongeloovigen in ons midden? Zijn er vooral niet vele geloofveloozen? Wordt niet de dienst van God en de wereld door velen met elkander vereenigd? Hebben wij niet over laauwheid en onverschilligheid met opzigt tot het Christendom in 't algemeen, en met opzigt tot de Protestantsche en Hervormde Kerk in 't bijzonder te klagen? Werkt het geloof aan God en den Heer krachtig in allen, zoodat zij door de liefde ijverig zijn in alle goede werk? Zoeken niet velen meer naar de spijs, die vergaat, dan naar die, welke blijft tot in het eeuwige leven? Wordt er niet van de opvoeding der jeugd voor de menschelijke

maatschappij en de wereld veel meer werk gemaakt, dan van haar onderwijs in de Christelijke leer en hare vorming voor het Koningrijk der hemelen? Verzuimen niet velen de openbare Godsdienst en de verkondiging van den dood des Heeren? Is niet de Bijbel voor velen een gesloten boek? Wordt de huisselijke Godsdienst niet door zeer velen verwaarloosd, en de dag des Heeren ontheiligd, en Zijn naam misbruikt, en Zijne wet vergeten? Is er geen reden, om over verbastering van zeden, over onmatigheid en onkuischheid, over gebrek aan eerlijkheid en trouw te klagen? Moeten wij ons niet bedroeven over twisten en verdeeldheden onder de Christenen zelve? En hebben niet sommigen het ongeloof ook onder ons zoeken te planten? Hebben wij het niet met diepe droefheid en heilige verontwaardiging gehoord en gelezen, dat ook onder ons de Schepper met het schepsel wordt vereenzelvigd, de geschiedenis van onzen Heer voor een wespennest van fabelen wordt verklaard, Zijne wonderen worden geloochend en met het gebed de spot wordt gedreven? Wat zou er van ons moeten worden, indien het zoo voortging en toenam? Nu is de storm, die *Europa* teistert, nog niet tot ons doorgedrongen; maar als onder ons ook het ongeloof, de ongodsdienstigheid en de zedeloosheid meer heerschende werden, dan zou God ook ons, gelijk andere volken van ons werelddeel, moeten overgeven in een' verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen. — Een iegelijk steke de hand in zijnen boezem, en beproeve zich zelven! Verootmoedigen wij ons allen voor den Heer, onzen God! Belijden wij Hem met opregtheid, een iegelijk zijne zonden, en vragen wij

Hem, in den naam Zijns Zoons om vergeving van onze ongeregtigheden!

Maar staan wij dan ook in Zijne kracht en door Zijnen Geest geleid, naar *waarachtige en voortgaande bekeering.* Beginnen wij daartoe met ons zelven en met ons huisgezin. *Ik en mijn huis, wij willen den Heer dienen* dat zij de besliste keuze onzer harten; dat de opregte betuiging onzer lippen. En overeenkomstig die keus en die betuiging worde van nu af aan, of hoe langs zoo meer onze wandel ingerigt. Ouders en Opvoeders! ziet toch naauwkeuriger toe op uwe kinderen en kweekelingen, en voedt hen meer op in de vreeze en vermaning des Heeren. Daar moet meer werk worden gemaakt van het Godsdienstige, Christelijke onderwijs, van de Godsdienstige, Christelijke opvoeding van het opkomende geslacht, dan er over 't algemeen geschiedt in onze dagen. Niet alleen hun eigen, waarachtig welzijn vordert dit, maar het toekomstige heil van het vaderland en de kerk hangt daarvan voornamelijk af. Hoofden des huisgezins! voert toch de huisselijke godsdienst weder in; leest met de uwen, op gezette tijden in den Bijbel; dankt en bidt met hen, en laat ook uwe dienstboden daarbij toe. Het is niet te zeggen, hoe weldadig dit, als het goed geschiedt, onder den Goddelijken zegen, op uwe kinderen en onderhoorigen, zoowel als op u zelven zal kunnen werken. Maar trachten wij dan ook, zooveel wij kunnen, buiten onze woning, onzen invloed uit te oefenen, opdat de naam van God en van CHRISTUS meer onder ons geëerd en geprezen worde; opdat de godsvrucht der vaderen we-

derkeere in de harten der kinderen, en het doel van Gods zegeningen en kastijdingen bij ons bereikt worde! Wij kunnen wel niet alle onkruid uitroeijen. Wij moeten dat ook niet willen. Dat werd zelfs aan de Apostelen niet toevertrouwd. Dat zullen Gods Engelen doen, als de Heer komt, om te oordeelen. Maar het goede opwekken, aankweeken, versterken en uitbreiden, dat kunnen en moeten wij. Maken wij daartoe gebruik van alle betamende middelen, en nemen wij deel, zoo veel wij kunnen, aan alle inrigtingen, die de uitbreiding van het Godsrijk en de bewaring der Protestantsche, de bewaring van onze Hervormde Kerk bedoelen! Hoe meer geloof er komt in ons midden, des te meer liefde en ware godsvrucht en goede zeden zullen er ook gevonden worden. Waar God en CHRISTUS in geest en waarheid geëerd en gediend worden, daar worden de wetten geëerbiedigd; daar heerscht vrijheid en orde; daar bedenkt men al wat rein, en edel en liefelijk is en wel luidt; daar vindt men milddadigheid en spaarzaamheid; daar betrachten Overheden en onderdanen met naauwgezetheid hunne wederzijdsche pligten jegens elkander; daar zorgt de rijke, zoo veel mogelijk, voor den arme, en de arme benijdt den rijke zijne bezittingen niet, met één woord, daar leeft en heerscht in allen de Geest van CHRISTUS; daar zoekt men het heil van anderen, evenzeer als het zijne; daar is gemeenschap niet van tijdelijke goederen, maar des Heiligen Geestes. Och! doen wij toch allen, Gel.! wat wij kunnen! God roept er ons toe op ook door de ziekte, welke onder ons heerscht. Werken wij, terwijl het voor ons dag is! Spiegelen wij ons aan de volken, die God niet in erkentenis

houden! Strijden wij met het zwaard des Geestes, 't welk is Gods Woord, tegen ongeloof zoowel als tegen bijgeloof! Versterken wij onder ons, zoo veel mogelijk, wat sterven zou, want ook onze werken zijn niet vol gevonden voor God, en bidden wij veel in onze dagen: *hemelsche Vader! Uw Koningrijk kome.*

Wij mogen dat doen met *vertrouwen;* want, ofschoon wij wel geene bepaalde beloften hebben, dat het Christendom niet uit ons land en ons werelddeel zal worden verdrongen, zoo weten wij toch, dat het staande zal blijven op de aarde, dat de poorten der hel de gemeente des Heeren niet zullen overweldigen, dat het welbehagen des Vaders door de hand Zijns Zoons gelukkig zal voortgaan, en dat al wat wij bidden naar Zijnen wil, Hij het ons geven zal. Is Hij niet eeuwig dezelfde in liefde? Hebben wij het niet opgemerkt, hoe Hij de volken, die Hem niet in erkentenis houden, overgeeft aan een' onwaardigen zin, om te doen dingen, die niet betamen, niet, om hen in dien zin te laten blijven, niet om hen te verderven; maar om hen te brengen tot gevoel van schuld, tot gevoel van behoefte aan Zijne genade in CHRISTUS, tot het geloof in Hem, en om hen alzoo te behouden? Mogen wij niet vaststellen, dat Hij datzelfde doel heeft met de groote gebeurtenissen van onze dagen? En geven de beginselen van nieuw leven des geloofs, die wij hier en daar aanschouwen, geene hoop, dat God op weg is, om dat doel te bereiken? Och! dat wij ons in onze hoop niet bedriegen; want zoo men zich tegen God verhardde, dan zou de storm, die nu weldra schijnt te zullen hebben

uitgewoed, met vernieuwde woede losbarsten, en alles in zijne vaart vernielen. Maar neen! wij willen in het geloof aan God en den Heer moed grijpen, en in het vertrouwen op Zijne beloften bidden en werken. Alzoo heeft Hij door Zijnen Profeet gesproken, en met dit woord willen wij werkzaam zijn bij de nadering van het heerlijke feest, dat ons wacht: *daar zal een rijsje voortkomen uit den afgehouwen tronk van Isaï, en een scheut uit zijne wortelen zal vrucht voortbrengen. En op Hem zal de Geest des Heeren rusten; de Geest der wijsheid en des verstands, de Geest des raads en der sterkte, de Geest der kennis en der vreeze des Heeren. — En de wolf zal met het lam verkeeren, en het luipaard bij den geitenbok nederliggen; en het kalf en de jonge leeuw, en het mestvee te zamen, en een klein jongsken zal ze drijven. De koe en de beerin zullen te zamen weiden, hare jongen zullen te zamen nederliggen, en de leeuw zal stroo eten gelijk de os. En een zoogkind zal zich vermaken over het hol van een' adder, en een gespeend kind zal zijne hand uitsteken in den kuil des basiliskus. Men zal nergens leed doen, noch verderven op den ganschen berg Mijner heiligheid, want de aarde zal vol kennisse des Heeren zijn, gelijk de wateren (den bodem) der zee bedekken*[1]. God van alle genade! Gij hebt die belofte aanvankelijk vervuld. Och! vervul ze volkomen, en maak de gebeurtenissen onzer dagen daaraan dienstbaar. Amen.

1) Z. Jez. XI: 1—9.

NAZANG.

GEZ. CLII: 6.

Dat ras al d' aard U roem',
De Jood zich naar U noem',
  De Heiden voor U buig';
En waar het oog zich wendt,
Ook 's werelds uiterst end
  Van Uw' triomf getuig'!
  O Jezus, trouwe Heer!
  Het menschdom volg' Uw leer,
Die 't menschdom moet verhoogen:
  O Koning van Uw Kerk!
  Bekroon Uw eigen werk,
Uw wenk is alvermogen.